

A Budai-hegység álskorpió-faunájának vizsgálata (Arachnida: Pseudoscorpiones)

NOVÁK JÁNOS

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állatrendszertani és Ökológiai Tanszék,
1117 Budapest, Pázmány Péter sétány 1/C, E-mail: novakjanos01@gmail.com

Összefoglalás: A Budai-hegységből származó álskorpió-minták feldolgozása során összesen öt családba tartozó tizenkét álskorpió-fajt sikerült kimutatni, közülük nyolc új a terület faunájára. A *Chthonius (C.) resslii* (BEIER, 1956) fajnak ez a második ismert hazai előkerülése. A kimutatott, területre új fajokkal együtt a Budai-hegységből ismert álskorpió-fajok száma tizenhétre emelkedett.

Kulcsszavak. talajzoológia, új előfordulások, faunisztika, Közép-Európa.

Bevezetés

Az álskorpiók rendje a csáprágósok altörzsébe, azon belül a pókszabásúak osztályába tartozik (Pseudoscorpiones: Chelicerata: Arachnida). Világszerte több mint 3700 fajukat ismerjük, ezeket 27 családba soroljuk (HARVEY 2013). Bár Magyarországon a csoport kutatása jelentős múltra tekinthet vissza (TÖMÖSVÁRY 1882, 1884, DADAY 1888, 1889, SZENT-IVÁNY 1941, SZALAY 1968, MAHNERT 1980, 1983, 1990), számos tájegységünkről csupán néhány szórványadattal rendelkezünk (KÁRPÁTHEGYI 2007, NOVÁK 2013). Hazánk területéről ez idáig 53 álskorpió-fajt sikerült kimutatni (NOVÁK 2015a).

A Budai-hegység területére már korábban is fókuszáltak az álskorpiókat célzó vizsgálatok (TÖMÖSVÁRY 1882, SZENT-IVÁNY 1941, LOKSA 1966, KÁRPÁTHEGYI 2006, 2007), eddig összesen 9 faj előfordulását sikerült dokumentálni a területen (KÁRPÁTHEGYI 2007), úgymint: *Chthonius tetrachelatus* (PREYSSLER, 1790); *Chthonius orthodactylus* (LEACH, 1817); *Neobisium erythrodactylum* (L. KOCH, 1873); *Roncus lubricus* L. KOCH, 1873; *Atemnus politus* (SIMON, 1878); *Chelifer cancroides* (LINNAEUS, 1758); *Pselaphochernes scorpoides* (HERMANN, 1804); *Chernes cimicoides* (FABRICIUS, 1793); *Withius piger* (SIMON, 1878). Jelen dolgozat célja a Budai-hegység területén végzett újabb vizsgálatok eredményeinek a közlése annak érdekében, hogy minél teljesebb képet alkothassunk a terület álskorpió-faunájáról.

Anyag és módszer

A vizsgált minták a Magyar Természettudományi Múzeum Állattárának még nem vizsgált anyagai közül, illetve saját terepi gyűjtéseimből származtak. A minták gyűjtése egyelével, rostálással és futtatással történt. A gyűjtők nevének rövidítései a következők: BL – BÍRÓ LAJOS; BJ – BALOGH JÁNOS; FI – FÜRJES IMRE; FK – FETKŐ KINGA; LI – LOKSA IMRE; MÉ – MOLNOS ÉVA; MO – MERKL OTTÓ; MS – MAHUNKA SÁNDOR; NJ – NOVÁK JÁNOS; PF – POKORNI FLÓRA; SZG – SZÖVÉNYI GERGELY; VL – VAJDA LÁSZLÓ; WJ – WACHSMANN JÁNOS; KZ – KORSÓS ZOLTÁN. Az egyedek azonosítása sztereomikroszkóp és fénymikroszkóp segítségével történt, a minták kivilágosítása pedig tejsavban történt. A kivilágosítás után a minták egy részénél a genitális régió bélyegei nem voltak tisztán kivehetőek, ezért ezek esetében az ivar megnevezése helyett az „egyed” megjelölés került alkalmazásra. Az azonosított egyedek a Magyar Természettudományi Múzeum Talajzoológiai Gyűjteménycsoportjában kerültek elhelyezésre, 70%-os etil-alkoholban tartósítva, mintánként külön leltári azonosítóval felcímkézve (HNHM Pseud-Nr.). Sajnos nem minden minta gyűjtési cédulája tartalmazott adatokat az élőhelyre és a gyűjtés módszerére vonatkozóan, de amely minták esetében ezek megtalálhatóak voltak, azok esetében az említett adatokat közlöm.

Eredmények

Chthoniidae DADAY, 1888

Chthonius (Ephippiochthonius) tetrachelatus (PREYSSLER, 1790)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1492: 1♂, 2♀, Budapest, Hármashatárhegy, 1940.10.06., leg. LI; HNHM Pseud-1780: 1 egyed, Budapest, Hármashatár-hegy, tölgyes, avarrostálás, 2014.09.25., leg. NJ; HNHM Pseud-1903: 1♀, Budapest, János-hegy, 1961.03.07., leg. MS; HNHM Pseud-1783: 1 egyed, Nagykovácsi, tölgyes, avarrostálás, 2014.11.06, leg. NJ.

Elterjedés: Európa, Közel-Kelet, Észak-Afrika, Észak- és Dél-Amerika (HARVEY 2013).

Megjegyzés: A család leggyakoribb faja hazánkban, számos előfordulási adata ismert Magyarország területéről (KÁRPÁTHEGYI 2007, NOVÁK 2011, 2013, SZALAY 1968). A vizsgált területről már SZENT-IVÁNY (1941) kimutatta a faj jelenlétét.

Chthonius (Chthonius) hungaricus (MAHNERT, 1980)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1781: 1 egyed, Budapest, Hármashatár-hegy, tölgyes, avarrostálás, 2014.09.25., leg. NJ.

Elterjedés: Magyarország, Románia, Szlovákia (GARDINI 2014).

Megjegyzés: A *C. hungaricus* fajt 1980-ban hazánk területéről írta le MAHNERT (1980), később pedig Szlovákiából is előkerült (CHRISTOPHORYOVÁ et al. 2011). Nemrégiben a *C. heterodactylus* TÖMÖSVÁRY, 1882 faj erdélyi egyedeinek a revíziója során kiderült, hogy ezek közül számos egyed valójában a *C. hungaricus* fajba tartozik (GARDINI 2014), ezért ma már nyilvánvaló, hogy a faj nagyobb elterjedési területtel rendelkezik, mint azt koráb-

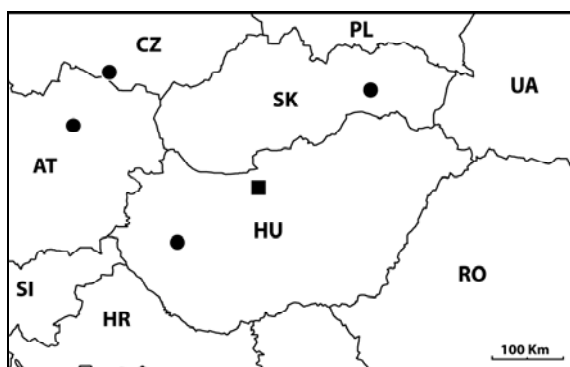
ban gondoltuk. Az eddigi adatok ismeretében a faj hármashatár-hegyi előfordulása tekinthető a legnyugatibb ismert adatának.

Chthonius (Chthonius) ressl (BEIER, 1956)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1773: 1♂, Budapest, MTA-ATK NÖVI, Julianna-major, üvegház melletti fűből, 2014.03.16., leg. FK.

Elterjedés: Ausztria (BEIER 1956), Csehország (ŠŤÁHLAVSKÝ 2006), Franciaország (JUDSON 1990), Olaszország (JUDSON 1990), Szlovákia (MOCK et al. 2004, 2005), Magyarország (NOVÁK & KUTASI 2014).

Megjegyzés: A *C. ressl* fajt nemrég sikerült kimutatni Magyarországról (NOVÁK & KUTASI 2014), így a Bakony után a Budai-hegység a faj második ismert hazai élőhelye (1. ábra).

1. ábra. A *Chthonius ressl* ismert előfordulási helyei Közép-Európában (pont: korábbi adat; négyzet: új adat).

Figure 1. Known localities of *Chthonius ressl* in Central-Europe (dot: earlier data; square: new data).

Neobisiidae CHAMBERLIN, 1930

Neobisium carcinoides (HERMANN, 1804)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1508: 1♂, Budapest, Farkasrét, 1906, leg. WJ; HNHM Pseud-1898: 1♂, Budapest, Hármashatár-hegy, kőrisbokrok avarja, 1961.03.05., leg. MS & MÉ; HNHM Pseud-1904: 8 egyed, Budapest, Kakukk-hegy, 1941.06.; HNHM Pseud-1784: 40 egyed, Nagykovácsi, tölgyes, avarrostálás, 2014.11.06., leg. NJ; HNHM Pseud-1907: 2 egyed, Nagykovácsi, Nagyszénás, nedves avar rostálás, 1961.04.10., leg. MS & MÉ.

Elterjedés: Európa és Közép-Ázsia (HARVEY 2013).

Megjegyzés: Gyakori faj, hazánkban számos előfordulási adatás ismerjük (KÁRPÁTHEGYI 2007, SZALAY 1968). Új faj a Budai-hegység faunájára.

Neobisium erythrodactylum (L. Koch, 1873)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1490: 1♀, Budakeszi, 1939.03.23., leg. VL; HNHM Pseud-1505: 1♀, Budapest, János-hegy, 1939.09.08., leg. LI; HNHM Pseud-1351: 1 egyed, Budapest, Normafa, 2012.09.26., leg. NJ; HNHM Pseud-1905: 1♂, Budapest, Kakukk-hegy, 1941.06.; HNHM Pseud-1782: 4 egyed, Nagykovácsi, tölgyes, avarrostálás, 2014.11.06., leg. NJ.

Elterjedés: Közép- és Kelet-Európa, Közel-Kelet (HARVEY 2013).

Megjegyzés: Országszerte elterjedt faj (KÁRPÁTHEGYI 2007, SZALAY 1968), a Budai-hegység területéről korábban LOKSA (1966) mutatta ki.

Neobisium sylvaticum (C. L. KOCH, 1835)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1512: 1♂, Budaörs, rostálás, 1904.03.20., leg. BL; HNHM Pseud-1510: 2♂, Budapest, Csillaghegy, 1989.04.04., leg. MO; HNHM Pseud-1507: 1♀, Budapest, Sas-hegy, 1941.11.09., leg. Csizsár-Balogh; HNHM Pseud-1489: 1♂1♀, Budapest, Tétényi-fennsík, 1990.02.24., leg. MO.

Elterjedés: Európa és Kis-Ázsia (HARVEY 2011).

Megjegyzés: Országszerte elterjedt, gyakori faj (KÁRPÁTHEGYI 2007, SZALAY 1968), a terület faunájára új faj.

Atemnidae KISHIDA, 1929

Atemnus politus (SIMON, 1878)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1493: 2♀, Budaörs, Odvas-hegy, 300m, kövek alól, dolomitsztyepprét, 1985.04.27., leg. MO; HNHM Pseud-1491: 6 egyed, Budapest, Farkasrét, 1951.05., leg. BJ; HNHM Pseud-1900: 7 egyed, Budapest, Farkasrét, száraz, cserjés erdő, 1950.09.10., leg. BJ; HNHM Pseud-1901: 7 egyed, Budapest, Farkasrét, tölgyirtás, 1953.10.08., leg. BJ; HNHM Pseud-1545: 1♀, Budapest, Kamaraerdő, rostálás, 2013.04.02., leg. PF.

Elterjedés: A mediterrán régió és Ázsia (HARVEY 2013).

Megjegyzés: Ez a faj a száraz, mediterrán jellegű élőhelyeket kedveli, a területen való előfordulását KÁRPÁTHEGYI (2006) közölte először.

Cheliferidae RISSO, 1827

Dactylochelifer latreillii (LEACH, 1817)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1500: 1♂, Budaörs, Odvas-hegy, 1987.04.23., leg. MS; HNHM Pseud-1378: 1 egyed, Budapest, Farkasvölgy, 1898.03.15., leg. WJ; HNHM Pseud-1363: 1♂, 1♀, Budapest, Sas-hegy, 2011.09.27., D-vac, leg. FK; HNHM Pseud-1578: 1♂, Budapest, Sas-hegy, D-vac, 2011.08.08., leg. FK; HNHM Pseud-1369: 1♂. 1 juv., Budapest, Csiki-hegyek, Odvas-hegy, kő alól, 1987.04.23., leg. KZ.

Elterjedés: Európa, Észak-Afrika és Közép-Ázsia (HARVEY 2013).

Megjegyzés: Az egész országban elterjedt, szárazabb élőhelyeket kedvelő álskorpió faj (KÁRPÁTHEGYI 2007; SZALAY 1968). A területre új faj.

Chernetidae MENGE, 1855

Allochernes peregrinus LOHMANDER, 1939

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1497: 1♂, Budapest XI, Somlói u.12, 1988.06.02, leg. FI.

Elterjedés: Közép- és Kelet-Európa, Észak-Amerika (HARVEY 2013).

Megjegyzés: Új faj a területre, a Hortobágy (MAHNERT 1983) és a Bakony (NOVÁK 2015b) után ez a harmadik ismert előfordulási adata Magyarországon.

Chernes similis (BEIER, 1932)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1547: 1♀, Budapest, Kamaraerdő, rostálás, 2013.04.10., leg. SzG.

Elterjedés: Közép- és Dél-Európa, Kis-Ázsia (HARVEY 2013).

Megjegyzés: Új faj a Budai-hegység faunájára. Hazánkban eddig a Bükkből (NOVÁK 2012), a Vértesből (NOVÁK 2013) és a Bakonyból (NOVÁK 2015b) sikerült kimutatni.

Lamprochernes chyzeri (TÖMÖSVÁRY, 1882)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1509: 1♀, Budapest, Normafa, bükkös, egyelés, 1999.05.15., leg. MO.

Elterjedés: Európa, Közel-Kelet (HARVEY 2013).

Megjegyzés: A Budai-hegység faunájára új faj, hazánk területéről eddig a Somogyi-dombságból (TÖMÖSVÁRY 1882), a Csepel-szigetről (NOVÁK 2013), az Aggteleki-karsztról és a Zemplén-hegységből (NOVÁK 2015a), valamint a Bakonyból (NOVÁK 2015b) sikerült kimutatni.

Pselaphochernes scorpioides (HERMANN, 1804)

Lelőhelyek: HNHM Pseud-1377: 1 egyed, Budapest, Kamaraerdő, tölgyes, taplóból, 1987.04.18., leg. MO; HNHM Pseud-1832: 1♀, Budapest, Kamaraerdő, tölgyes, avarrostálás, 2015.03.19., leg. SzG.

Elterjedés: Európa, Észak-Afrika, Észak-Amerika, Ázsia (HARVEY 2013).

Megjegyzés: Országszerte számos előfordulási adatát ismerjük (NOVÁK 2013), a Budai-hegységből korábban már sikerült kimutatni (KÁRPÁTHEGYI 2007).

Értékelés

A vizsgálat során összesen öt család tizenkét faját sikerült kimutatni a Budai-hegységből, közülük nyolc faj új a terület faunájára (*Chthonius hungaricus*, *C. ressl*, *Neobisium carcinoides*, *N. sylvaticum*, *Dactylochelifera latreillii*, *Allochernes peregrinus*, *Chernes similis*, *Lamprochernes chyzeri*), amelyek közül a *Chthonius ressl* esetében ez a faj második ismert hazai adata. Ezt a fajt korábban alpi endemizmusnak tartották (BEIER 1956), ám a későbbi előkerülési adatai megmutatták, hogy valójában jóval nagyobb elterjedési területtel rendelkezik (JUDSON 1990, MOCK et al. 2004, 2005, ŠTÁHLAVSKÝ 2006, NOVÁK & KUTASI 2014). A faj jelenlegi és korábbi hazai előfordulási adatának a fényében Magyarország más tájairól is számíthatunk jövőbeli előkerülésére. A korábban kimutatott álskorpió-fajok közül öt nem került elő (*Chthonius orthodactylus*, *Roncus lubricus*, *Chelifera cancroides*, *Chernes cimicoides*, *Withius piger*), hiányukat valószínűleg a viszonylag alacsony mintaszám okozhatta. A vizsgálat során a Budai-hegységből ismert álskorpió-fajok száma kilencről tizenhétre emelkedett.

Köszönetnyilvánítás. Ezúton szeretnék köszönetet mondani Dr. DÁNYI LÁSZLÓnak és a Magyar Természettudományi Múzeum Állattárának, hogy rendelkezésre bocsátották számomra a vizsgált anyagokat, illetve mindenkinek, aki részt vett a korábbi gyűjtésekben. Köszönet illeti továbbá az Országos Környezetvédelmi és Természetvédelmi Főfelügyelőséget, amiért lehetővé tették számomra a mintagyűjtést a vizsgált területen. Szintén köszönetet szeretnék mondani Dr. KONTSCHÁN JENŐnek és Dr. MURÁNYI DÁVIDnak bírálóként tett hasznos javaslataikért.

Irodalomjegyzék

- BEIER, M. (1956): Bemerkenswerte Pseudoscorpioniden-Funde aus Niederösterreich. *Entomologisches Nachrichtenblatt*, Wien, 8: 24–25.
- CHRISTOPHORYOVÁ, J., FENĎA, P. & KRIŠTOFÍK, J. (2011): *Chthonius hungaricus* and *Larca lata* new to the fauna of Slovakia (Pseudoscorpiones: Chthoniidae, Larcidae). *Arachnologische Mitteilungen* 41: 1–6. <https://doi.org/10.5431/aramit4101>
- DADAY, J. (1888): A Magyar Nemzeti Múzeum álskorpióinak áttekintése. *Természetrাজi Füzetek* 11: 111–136, 165–192.
- DADAY, J. (1889): Újabb adatok a magyar-fauna álskorpióinak ismeretéhez. *Természetrাজi Füzetek* 12: 25–28.
- GARDINI, G. (2014): The species of the *Chthonius heterodactylus* group (Arachnida, Pseudoscorpiones, Chthoniidae) from the eastern Alps and the Carpathians. *Zootaxa*, 3887(2): 101–137. <https://doi.org/10.11646/zootaxa.3887.2.1>
- HARVEY, M. S. (2013): Pseudoscorpions of the World, version 3.0. Western Australian Museum, Perth. <http://museum.wa.gov.au/catalogues-beta/pseudoscorpions> (megtekintés dátuma: 2016.11.02.).
- JUDSON, M. L. I. (1990): On the presence of *Chthonius (C.) halberti* Kew and *Chthonius (C.) ressl* Beier in France with remarks on the status of *Kewochthonius* Chamberlin and *Neochthonius* Chamberlin (Arachnida, Chelonethida, Chthoniidae). *Bulletin du Muséum National d'Histoire Naturelle, Paris* (4) 11: 593–603.

- KÁRPÁTHEGYI, P. (2006): Két ritka álskorprió [*Atemnus politus* (Simon, 1878) és *Chthonius heterodactylus* Tömösvári, 1883] hazai előfordulásai. *Folia Historico-naturalia Musei Matraensis* 30: 115–116.
- KÁRPÁTHEGYI, P. (2007): Pseudoscorpions of Hungary. *Folia Historico-naturalia Musei Matraensis* 31: 81–90.
- LOKSA, I. (1966): *Die bodenzoozoologischen Verhältnisse der Flaumeichen-Buschwälder Südmitteleuropas*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 437 pp.
- MOCK, A., LUPTÁČIK, P., FENĎA, P. & PAPÁČ, V. (2004): Biologická charakteristika jaskýň Bujanovských vrchov (Čierna hora). *Aragonit* 9: 35–40.
- MOCK, A., LUPTÁČIK, P., FENĎA, P., SVATOŇ, J., ORSZÁGH, I. & KRUMPÁL, M. (2005): Terrestrial arthropods inhabiting caves near Veľký Folkmar (Čierna hora Mts., Slovakia). In: TAJOVSKÝ, K., SCHLAGHAMERSKÝ, J. & PIŽL, V. (eds): Contributions to Soil Zoology in Central Europe I. Institute of Soil Biology, Academy of Sciences of the Czech Republic, České Budějovice, pp. 95–101.
- NOVÁK, J. (2011): Adatok a Bakony álskorprió-faunájához (Arachnida: Pseudoscorpiones). *Folia Musei historico-naturalis Bakonyiensis* 28: 67–70.
- NOVÁK, J. (2012): New records of pseudoscorpions for the fauna of Bükk Mts.; Northeast Hungary (Arachnida: Pseudoscorpiones). *Opuscula Zoologica*, Budapest 43(1): 57–65.
- NOVÁK, J. (2013): Adatok Magyarország álskorprió-faunájához. *Állattani Közlemények* 98 (1–2): 121–129.
- NOVÁK, J. (2015a): New data on the pseudoscorpion fauna of Hungary (Arachnida: Pseudoscorpiones). In: TAJOVSKÝ, K. (ed.): *13th Central European Workshop on Soil Zoology, 13-16.04.2015, abstract book*. České Budejovice, Czech Republic, p. 34.
- NOVÁK, J. (2015b): New records of the pseudoscorpion fauna of the Bakony Mts, Hungary (Arachnida: Pseudoscorpiones). *Opuscula Zoologica*, Budapest 46(2): 153–158. <https://doi.org/10.18348/opzool.2015.2.153>
- NOVÁK, J. & KUTASI, CS. (2014): New data on the Pseudoscorpion fauna of the caves of the Bakony Mountains, Hungary. *Opuscula Zoologica*, Budapest, 45(2): 189–194.
- MAHNERT, V. (1980): *Chthonius* (*C.*) *hungaricus* sp. n., eine neue Afterscorpion-Art aus Ungarn (Arachnida). *Folia Entomologica Hungarica* 33: 279–282.
- MAHNERT, V. (1983): Pseudoscorpions of the Hortobágy National Park (Arachnida). In: MAHUNKA, S. (ed.): *The fauna of Hortobágy National Park 2*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 361–363.
- MAHNERT, V. (1990): Pseudoscorpions of the Bátorliget Nature Reserve (NE Hungary). In: MAHUNKA, S. (ed.): *The Bátorliget Nature Reserves-after forty years 2*. Hungarian Natural History Museum, Budapest, pp. 683–684.
- ŠŤÁHLAVSKÝ, F. (2006): Štirci (Arachnida: Pseudoscorpiones) Národného parku Podyjí. *Klapalekiana* 42: 167–178.
- SZALAY, L. (1968): *Pókszabásúak I*. Magyarország Állatvilága (Fauna Hungariae) No. 89., 18. Akadémiai Kiadó, Budapest, 122 pp.
- SZENT-IVÁNY, J. (1941): Neue Angaben zur Verbreitung der Pseudoscorpione im Karpatenbecken. *Fragmenta Faunistica Hungarica* 4(1–4): 85–90.
- TÖMÖSVÁRY, Ö. (1882): A Magyar fauna álskorpriói. *Magyar Tudományos Akadémia Matematikai és Természettudományi Közlemények* 18: 135–256.
- TÖMÖSVÁRY, Ö. (1884): Adatok az álskorpriók ismeretéhez (Data ad cognitionem Pseudoscorpionum). *Természettudományi Füzetek* 8: 16–27.

**Study on the pseudoscorpion fauna of the Buda Mts
(Arachnida: Pseudoscorpiones)**

JÁNOS NOVÁK

Eötvös Loránd University, Department of Systematic Zoology and Ecology,
Pázmány Péter sétány 1/C, H-1117 Budapest, Hungary
E-mail: *novakjanos01@gmail.com*

ÁLLATTANI KÖZLEMÉNYEK (2016) **101**(1–2): 3–10.

Abstract. During the investigation of the pseudoscorpion fauna of the Buda Mts twelve species belonging to five families were found, eight of them are new for this area. This is the second occurrence of the *Chthonius* (*C.*) *ressli* (BEIER, 1956) species from Hungary. With these new data the pseudoscorpion species-list of the Buda Mts rose to seventeen.

Keywords: soil zoology, new data, faunistics, Central-Europe.